

GRAVŠTÝNSKE stratené a znovu objavené jablko

Väčšinu odrôd jablák, ktoré sa pestovali pred sto a viac rokmi, už na našich stoloch neuvidíme, podobne ako ani ich stromy v produkčných výsadbách. Nemožno pritom povedať, že by naši predkovia nevedeli vyšľachtiť jablká, ktoré sú tak chutné ako tie súčasné. Naopak, staré odrodové etalóny, ako Coxova reneta, Jonathan či MacIntosh sú dodnes radené po chuťovej stránke medzi najlepšie. Príčiny sú iné. Mnohé odrody, obľúbené v minulosti, dnes nespĺňajú požiadavky na intenzívne pestovateľské techniky ani nároky kladené na transport, skladovanie a predaj.

MUDr. Miloš Vysloužil

Typickým jablkom, disponujúcim z dnešného pestovateľského hľadiska hádam všetkými nevýhodami starých odrôd, je Gravštýnske (Gravensteiner). Strom rastie príliš bujne, plodnosť prichádza neskoro, je nižšia a striedavá. Plody dozrievajú nerovnomerne, sú veľkosti i tvarovo nevyrovnané, pred zberom padajú. Skladovateľnosť je pomerne krátka, po niekoľkých týždňoch jablká strácajú chuť a ich šupka je masťná. Má vôbec zmysel o takomto ovocí písať ďalej? Nepochybne áno. Gravštýnske patrí k jablčkám s najdlhšou históriou pestovania. Prvé písomné zmienky sa datujú do roku 1669 a ako miesto vzniku sa uvádza severné Nemecko. Dôkazy ale chýbajú. Niektoré pramene uvádzajú ako krajinu pôvodu Dánsko, ktorého súčasťou bolo i dnešné nemecké Šlezvicko alebo dokonca južné Tirolsko v Taliansku či Savojsko vo Francúzsku. Každopádne

najväčšie rozšírenie dosiahla odroda v severnej Európe - Nemecku, Dánsku, Švédsku a Nórsku. V severných krajinách a aj vo Švajčiarsku je odroda populárna dodnes a je tam považovaná za národné ovocie. Napriek tomu aj tam v posledných rokoch jeho produkcia prudko klesá, hlavne vinou konkurencie dovozových jablák. Od konca 18. storočia sa Gravštýnske rozšírilo aj v USA a Kanade. Zaujímavosťou je, že v Amerike - na rozdiel od Európy - ovládol Gravensteiner najmä teplé pestovateľské oblasti Kalifornie. Jablko sa stalo populárnym do takej miery, že od začiatku 20. storočia sa každoročne v Sonome organizuje festival Gravenstein Apple Fair (posledný ročník bol zrušený kvôli pandémie koronavírusu). Čo bolo príčinou takej obrovskej popularity odrody a jej celosvetového rozšírenia, navyše v úplne rozdielnych pestovateľských podmienkach?

Viacposchodové koruny starých stromov sú aj bez rezu dostatočne vzdušné.

Snehobiele kvety sú pre odrodu typické.

V plnej zrelosti sú plody Gravštýnskeho červeného chutné aj ľúbivé.

Spoločným menovateľom je bezpochyby vynikajúca chuť, podľa mnohých odborníkov dodnes neprekonaná. V severnej Európe, kde sú možnosti pestovania obmedzené, ocenili krátke vegetačné obdobie a malé nároky na teplo, zato vyššiu potrebu vlhky. V Amerike skoré dozrievanie robí z Gravštýnskeho letné jablko, medzi inými chuťovo bez konkurencie. Od polovice 20. storočia však produkcia Gravštýnskych jabĺk aj tam výrazne klesá. Preto spoločnosť Slow Food USA označila v roku 2005 toto jablko za ohrozené potravinové dedičstvo a zahrnula ho do svojej archy chutí.

Ale vráťme sa k nám, do strednej Európy. Ešte pred pár desiatkami rokov bolo Gravštýnske v extenzívnych sadoch hojne zastúpené, najmä v českom pohraničí, v oblastiach s historicky významným nemeckým vplyvom. Jedná sa o dlhoveké dreviny, takže mnohé z nich tu vidáme ešte dnes. Aj v nevelkých záhradách rástlo často niekoľko veľkých stromov tejto odrody. Voňavé a šťavnaté jablká sa hojne využívali v kuchyni, poskytovali vynikajúci mušt, krížalky, ovocné víno i pálenku. Jablká na priamy konzum aj na spracovanie je však potrebné zberať ručne a na viackrát, pretože dozrievajú postupne a ideálnu chuť a arómu dosahujú až niekoľko dní po zbere. Z rovnakého dôvodu nie je vhodné plody striasať, dozreté rýchlo hhnú a nezrelé sú kyslé. Kvôli nárokom na ručnú prácu vo výškach a s nástupom intenzívneho pestovania nízkych tvarov a v menších záhradkách ustúpilo bujne rastúce Gravštýnske pomerne rýchlo moderným hojne a pravidelne plodiacim odrodám. Ešte nedávno sa zdalo, že zo záhrad a z povedomia pestovateľov zmizne úplne. Podobne ako Míšeňské, Šálové, Baumannova reneta, Croncelské a mnoho ďalších, kedysi hojne pestovaných, dnes prakticky neznámych odrôd.

V posledných rokoch však zažívame nebyvalý záujem o výsadbu starých odrôd – pre dlhovekosť stromov a väčšiu pestrosť ich chutí. V škôlkach, predávajúcich sadbu týchto odrôd, je po Gravštýnskom čím ďalej, tým

Odroda Gravštýnske sa vyznačuje iba priemernou plodnosťou, zato jablká majú vynikajúcu chuť.

väčší dopyt. Šľachtiteľské stanice každoročne chrlia desiatky nových odrôd, ale všetky vyzerajú a nakoniec i chutia takmer rovnako. Je to dané diktátom predajcov požadujúcich jablká danej veľkosti i tvaru, tvrdej konzistencie a univerzálnej sladkej chuti, ktorá sa skladovaním nemení. Gravštýnske tieto vlastnosti nemá, jeho dokonalá chuť je pominuteľná, trvá krátko, ale ten zážitok stojí za to. Žiadnu z moderných odrôd nie je možné vysadiť ako solitérny strom do prírody, k chalupe alebo k poľnej ceste a viac sa o ňu nestarať. Gravštýnske to všetko dokáže. Odpusť nám aj chladnejšiu polohu i chudobnejšiu pôdu, pokiaľ je dostatočne vlhká. Priam miluje blízkosť vodných plôch, zato nemá rado suché pôdy, v ktorých prináša drobné plody. Aj keď najslávnejšie časy tejto odrody sú zrejme sto rokov za nami, o svoju budúcnosť sa rozhodne báť nemusí. □